

Jubileji

Branko Marušič 70-letnik

"Mehanizem ohranjanja, obrambe in /.../ dobrih odnosov s sosedi je /.../ zavedanje lastne preteklosti." (B. Marušič, Spomenik na Cerju: spomin ali opomin. Primorski dnevnik. 61, št. 13 (16. jan. 2005), str. 18/19). Zaveza, obveza, edina in edinstvena možnost, ki jo je Branko Marušič sprejel za svoj življenjski moto, pri čemer je *življenjski* sopomenka za njegovo srčno in vseobsegajočo predanost življenju v preteklosti, njega raziskovanju, poglobljanju v silne skrivnosti razmerij, odnosov, hrepenenj in sovraštev, ki so oblikovali njemu tako ljubo Goriško s širšim primorskim in slovenskim zaledjem.

Ob klenem vstopanju v osmo desetletje svojega bogatega in radodarnega bivanja, ko bi se mnogi že zavlekli v miren kotiček in uživali v sproščenem in s službenimi zadevami razbremenjenem vsakdanu, si je Branko Marušič zamislil in z njemu lastno smelostjo izpeljal "projekt" habilitacije na novorojeni (zato tudi včasih negotovi) Fakulteti za humanistiko prebojne Univerze v Novi Gorici, katere redni profesor je postal. Pa ne, da bi stremel za slavo in častjo, ki bi ju ta naziv morebiti prinašal, saj je vedno malodane z odporom zamahnil ob takih laskavih nazivih, temveč da bi s svojim delom, bitjem in žitjem, s svojo bogato in težko izmerljivo zgodovinsko in humanistično dejavnostjo oplodil to mlado univerzitetno ustanovo, v katero je verjel in si zanjo prizadeval vse odtlej, ko se je odločil, da bo Nova Gorica nosilka kulturno-zgodovinske tradicije goriške pokrajine, za katero si prizadeva tudi v sodobnih razmejitvah države na posamezne pokrajinske enote. V času slovenske formalne prisotnosti

v Evropski zvezi je razumel porajanje slovenskega univerzitetnega središča ob (nekdanji) slovensko – italijanski meji kot nujno gibalno slovenske narodne zavesti in samozavesti, ki bi mogla bit temeljni pogoj za enakopravno slovensko prisotnost v morebitni novi deželski (slovensko – italijansko – furlanski) istovetnosti, h kateri kličejo sodobni občinski funkcionarji na obeh straneh nekdanje državne ločnice.

Povsem verjetno in pričakovano bo seveda ponavljanje nekaj osnovnih življenjskih podatkov o Branku Marušiču. Rodil se je 4. februarja burnega leta 1938. Burnega za zatrte in pod fašistično peto trpeče slovenske primorske ljudi; tega leta se je namreč fašistični diktator Benito Mussolini odločil obiskati pokrajine, ki jih je med prvo svetovno vojno in kratkotrajnim bojnim bivanjem na soškem bojišču poskušal "odrešiti". Tako se je sprehodil v Marušičevo rodno Gorico, odpeljal se je proti Kobariidu, da bi se posvetil spominu padlim italijanskim vojakom v novozgrajeni kobariški kostnici, ko naj bi slovenski tigrovski domoljubi nanj izvedli atentat, pa ga zaradi preštevilnih morebitnih nedolžnih žrtev niso izpeljali. Morda je prav to naključje dodatno zaznamovalo slavljenčevo življenjsko pot. Marušičeva družina se je zatem preselila v Solkan, kjer je obiskoval osnovno šolo ter nato gimnazijo v Sempetru pri Gorici, Solkanu in v Novi Gorici, ter leta 1955 maturiral. Vpis na študij medicine je bil verjetno predvsem odraz želje, da bi nadaljeval s poklicem svojega očeta, toda nemirni duh preteklosti ga je speljal na pota zgodovinske znanosti, ki si jih je začel tlakovati leta 1962 z diplomsko nalogo "Goriški Slovenci od prodora pri Kobariidu do konca leta 1918". Povsem samodejna je bila, spričo njegove predanosti slovenskemu narodnemu zavedanju in bivanju, da je svoje prvo službovanje našel (ali ga je to našlo) na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, kjer je bil do leta 1965 asistent. Nato pa vse do leta 1987 kustos za zgodovino in ravnatelj v Goriškem muzeju v Novi Gorici. Goriški muzej je tedaj postal vrhunška muzejska pa tudi znanstvenoraziskovalna ustanova, ki ji je prav Marušičevo ravnateljstvo postavilo temelje, a tudi standarde, ki jih po njegovem odhodu na Zgodovinski inštitut Milka Kosa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU leta 1987 ni uspela več doseči. Njegova neutrudna dejavnost na področju kulture je bila nagrajena tudi z občinsko Bevkovo nagrado leta 1985. V tem obdobju je, kar velja posebej poudariti, v ča-

sih, ko je bila meja z Italijo v določenih pogledih težje prehodna, v Slovenijo prinašal italijansko strokovno literaturo in slovenski emigrantski tisk, ki je bil v slovenskih knjižnicah dostopen le pod posebnimi pogoji. Kot sam pogosto poudarja, pa to obdobje vendarle ni bilo povsem neplodno z vidika slovensko – italijanskih odnosov: "*Petdesetletno sožitje je prinašalo veliko pobud, med njimi so mnoge prerasle v stalnico in niso bile le za hip. Vzniklo je večstransko sodelovanje in nastale razmere so nam lajšale slovensko – italijansko sporazumevanje in gladila pota v evropske povezave. Takoimenovani berlinski zid je bil na naših zahodnih mejah odpravljen sedem let prej, preden so ga leta 1962 pričeli graditi.*" (B. Marušič, Spomenik na Cerju: spomin ali opomin).

Vstop v novo raziskovalno okolje je naredil z njemu lastnim velikim korakom, doktoratom "Primorski čas pretekli" (Koper 1985), ki predstavlja izbrani opus njegovih dotodanjih znanstvenih objav. Vse odtlej je, z nazivom znanstveni svetnik in vsakakor z znanstveno širino, ki opravičuje ta laskavi naziv, sprva "one man band" Raziskovalne enote Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU v Novi Gorici, od leta 2004 pa vodja, čeprav od istega leta formalni upokojenec, novogoriške Raziskovalne postaje ZRC SAZU. S tem je uresničil svoje dolgoletne težnje po raziskovalnem središču na zahodni slovenski meji. Nova konceptualna zasnova Raziskovalne postaje, ki naj bi problematiko zahodne slovenske narodnostne meje obravnavala interdisciplinarno, je pomenila kadrovske okrepitve z mladimi raziskovalkami s področja jezikoslovja, zgodovine, etnologije in drugih domoznanskih ved, še vedno pod budnim, predvsem pa naklonjenim očesom Branka Marušiča.

Leta 2003 se mu je za predanost znanstvenemu delu, predvsem pa zgodovinski znanosti, oddolžil tudi ZRC SAZU, ki mu je na predlog matičnega zgodovinskega inštituta podelil priznanje "Častni član ZRC SAZU", kot enemu najbolj vsestranskih slovenskih zgodovinarjev, ki v svojem delu posega v vsa obdobja slovenske zgodovine, kar je redkost v slovenskem zgodovinskem znanstvenem prostoru, pa vendar s težiščem v 19. in 20. stoletju.

Ko smo poskušali pred desetimi leti podati številčno oceno Marušičevega opusa, smo zapisali, da je bilo leta 1984 v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu v njegovem osebni geslu zapisano, da je število bibliografskih enot okoli 700, leto kasneje že 800 (P. Svoljšak, Dr. Branko Ma-

rušič – šestdesetletnik. Zgodovinski časopis 52/1, 123–125), uradni zapis slovenskih znanstvenih bibliografskih dosežkov COBISS jih za obdobje 1962–2008 (napačno) našteje zgolj 628, pri čemer jih dobra polovica "odpade" za zadnje desetletje Marušičevega ustvarjanja. Ker se v opredelitvi področja znanstvenega dela Branka Marušiča še najmanj zmotimo, če zapišemo, da zajema življenje primorskih Slovencev v 19. in 20. stoletju, pa moremo tudi dodati, da se v njegovem delu posebno zrcali prepričanje, da s(m)o zgodovina ljudje. Človek v njegovih delih namreč ni brezimnež, temveč je izjemno skrb posvetil prav ljudem, ki so gnetli, oblikovali, ustvarjali zgodovino slovenskega primorskega prostora in naši svoj prostor v delih, kot sta "Prispevki k primorski biografiki" (Koper 2006) in "Sto slovenskih politikov" (Ljubljana 2002). Politična zgodovina ostaja še vedno srž njegovega znanstvenoraziskovalnega dela, v "Pregledu politične zgodovine Slovencev na Goriškem" (Nova Gorica 2005) pa bi moral predstavljati pravi učbenik za bodoče generacije slovenskih zgodovinarjev, ne zgolj zaradi temeljite in povedne vsebine, temveč zato, da bodo spoznali, kakor smo imeli možnost in čast nekateri, kako razumeti "*Primorski čas pretekli*". Predvsem pa se neutrudno posveča slovensko – italijanskim odnosom, vsestransko in dejavno, kot član mešane italijansko – slovenske zgodovinske komisije, ki je svoje uspešno in pionirsko delo na tem področju kronala z monografijo – poročilom "Slovensko – italijanski odnosi 1880–1956: poročilo slovensko – italijanske kulturne komisije" (Ljubljana 2001). Temu skupinskemu delu pa se je pridružila leta 2007 še v Gorici in v italijanskem jeziku napisana jubilentova monografija "Il vicino come amico, realtà o utopia?: la convivenza lungo confine italo – sloveno". V njej se pogloblja prav v tista vprašanja, ki so ves čas burila in spodbujala njegov ustvarjalni nemir in povsem vsakdanje-življenjsko iskanje možnosti enakopravnega in samozavestnega sobivanja v večnacionalnem goriškem okolju.

Branko Marušič je pozoren in kritično odziven spremljevalec sodobnih dogajanj v slovenskem prostoru, ki iščejo sedanje odgovore na zagonetna vprašanja preteklosti, še posebno t. i. polpretekle zgodovine; pri tem se ne skriva za pridobljenimi lovoričkami in tvega včasih tudi nerazumevanje svojih sopotnikov, obenem pa prav zato zbuja spoštovanje. Toda to je, ali tudi to je, Branko Marušič.

Petra Svoljšak